

*Det ständiga knekthållet
eller
Nya Indelningsverket*

Soldater i Sveriges krigsmakt under åren 1682-1901

*Vad var det för något och hur påverkade
det Viby?*

Några frågor

- Har ni hört talas om Nya Indelningsverket eller ständigt knekthåll?
- Vilken typ av soldater och hur många har det funnits i Viby?
- Vilka regementen tillhörde de?
- Vilka var soldaterna och vad hette de?
- Var och hur bodde de?
- Vad var en rusthållare eller en rotehållare?
- Finns spår av krig på utländsk mark med Vibysoldater?
- Har ni sett TV-serien ***Raskens*** eller läst ***Jan Fridegårds soldatromaner***?
- Andra frågor?

Spår från Indelningsverkets tid i Viby

Krigsmaktens och Försvarsmaktens organisation för rekrytering av egna soldater 1544 - 2022

Gustav Vasa - Äldre indelningsverket 1544 – 1682

Gustav II Adolf- Krigsförordning 1619 med utskrivningar

Karl XI - Nya indelningsverket 1682-1901

Allmän beväring 1812 – 1901

Allmän värnplikt 1901 - 2010

Enbart yrkesmilitärer 2010 – 2018

Värnpliktiga 2018 – (2022)

Undantaget var värvade soldater t.ex. Artilleriet

Hur gick det till vid skapandet av nya indelningsverket?

- Riksdagsbeslutet 1682, Karl IX
- Indelningskommissioner reste runt i landet häradsvis och utsåg soldatrotar, ryttarrusthåll och båtsmansrotar
- Bönderna i landskapen skulle godkänna beslutet; först var Södermanland följt av Östergötland, Västmanland, Närke och därefter de andra landskapen i Sverige och Finland
- Alla bönder skulle ingå; skatte-, krono-, frälse- och akademiemman
- Officersboställen delades ut – bef. gårdar och nybyggen (Betalades av kronan)

Livregementet till häst / Livregementets husarer

- Livregementets till häst bildades år 1667 men blev indelt år 1687 och bestod av 12 kompanier om vardera 125 ryttare eller totalt 1 505 ryttare. Kompanierna var belägna i Stockholm, Uppland, Södermanland, Västmanland och Närke.
- År 1791 delades regementet i tre delar varav en blev Livregementsbrigadens lätta dragonkår senare Livregementets husarkår (senare K3, Skövde/Karlsborg)
- Livregementets Husarer bestod av fem kompanier om vardera 100 rusthåll eller totalt 500 rusthåll och 55 officersboställen
- Rusthållen till Livskvadronens kompani låg i socknarna Medåker 3, **Arboga 16**, Götlunda 6 och Fellingsbro 75.
- Officersboställen för Livregementets husarer låg samtliga i Fellingsbro socken med ryttmästaren (kompanichefen) på gården Eke.
- Kompaniet övade vid Svillinge i Fellingsbro socken och på Sannahed i Kumla socken. Husarerna tog sig på häst till övningsplatsen men den sista tiden till Sannahed med tåg.
- Namnet *husar* kommer närmast från ungerskan och är en lätt kavallerist beväpnad med sabel, pistol och karbin ibland med lätt lans.

Västmanlands regemente

- "Är indelt till 1 200 man uti Vestmanland (Vesterås län), i södra delen av Dalarna (Stora Kopparberg eller Falu län) och till en liten del i Nerike (Örebro län)"
- Bestod av 8 kompanier med 150 man vardera varav Kungsör var ett av dem
- Rotehållen i Kungsör kompani låg i socknarna Himmeta 5, Björskog 26, Kung Karl 7, Torpa 11, Säterbo 5, **Arboga 11**, Medåker 17, Västra Skedvi 8, Fellingsbro 40, Näsby 7, Ervalla 13
- De samlades vid uppbrott och övningar vid trossboden i Lådberga kaptensboställe men senare vid Valskogs station men större övningar och möten hölls på Utnäs löt vid Strömsholm eller Salbohed
- De marscherade till alla platser. Vid mobilisering hade regementet 3 olika marschruter planerade: Stockholm, Nyköping eller Örebro (för andra destinationer).

Rusthåll och rotehåll i Viby

Livregementet till häst, Livkompaniet/Arboga skvadron/Livskvadronen

Rusthåll Nr 4 – Viby hemman nr 2 - (N Storgården)

Rusthåll Nr 5 - Viby hemman nr 3 - (N Västergården)

Rusthåll Nr 6 - Viby hemman nr 1 - (S Västergården)

Rusthåll Nr 7 - Viby hemman nr 4 - (Norrgården)

Rusthåll Nr 8 - Viby hemman nr 10 - (Södra gården)

Rusthåll Nr 9 - Viby hemman nr 5 - (Östergården)

Rusthåll Nr 10 - Viby hemman nr 8 - (S Storgården)

Rusthåll Nr 11 - Viby hemman nr 7 - (Sävgården)

Västmanlands Regemente, Kungsörs kompani

Rote Nr 61 - Viby hemman nr 6 och 9 (Asmundsgården och Soldatgården)

Augment – förstärkningshemman

Rust-/Rotehåll bestod av ett stamhemman och minst ytterligare ett förstärkningshemman – tillsammans 2 eller flera mantal.

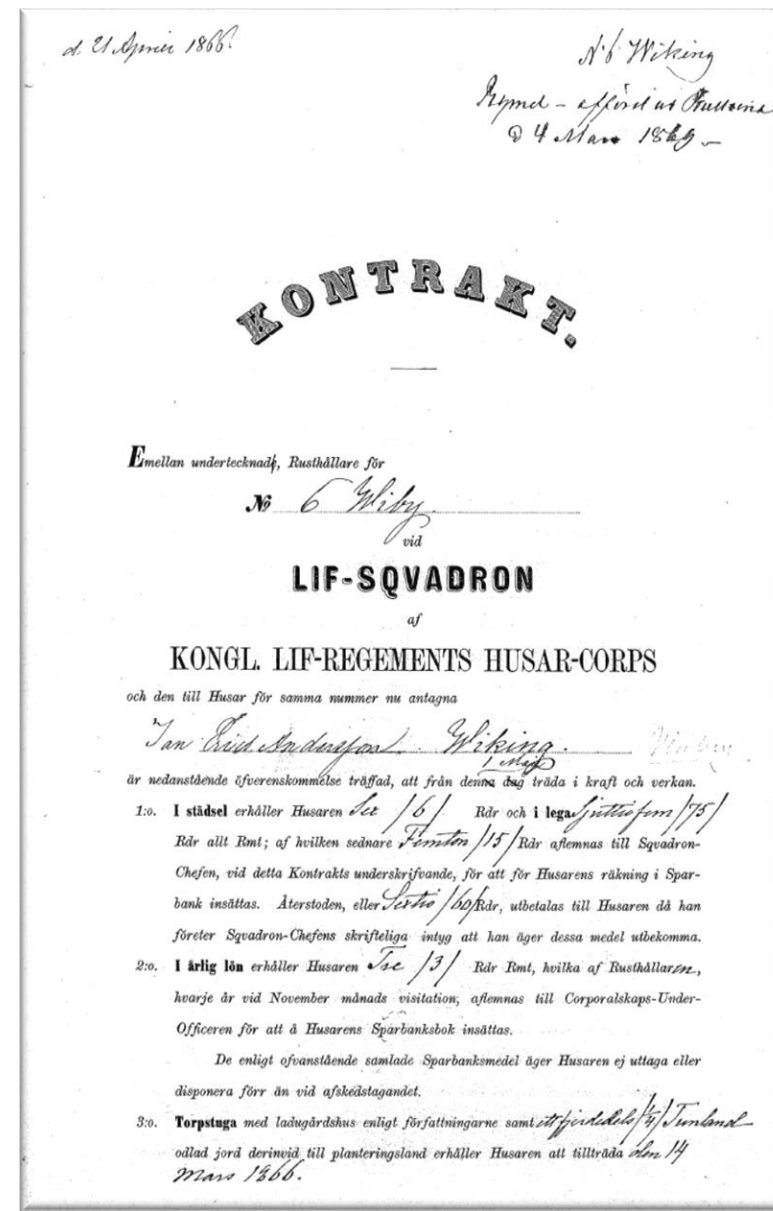
Ryttmästare
Carl Axel Lewenhaupt
Livregementets husarer

Kontrakt mellan rusthållare/rotehållar och ryttare/soldat/båtsman

- Från 1780-talet tecknades skriftliga kontrakt mellan soldat, rotebönder och företrädare för civila och militära myndigheter.
- Soldatens förmåner varierade till sammansättning och omfång mellan olika trakter.
- Kontraktet kunde förutom soldattorpet omfatta städsel, lega, årlig lön, råg, hö, halm, ved, bete, odlad jord, gårdsfång, drag kreatur, kvarnresor, malt och avskedsjord m byggplats etc

Rusthållaren Anders Andersson

Kontrakt rusthåll Viby nr 6 mellan rusthållaren Anders Andersson och husaren Jan Eric Andersson Wiking

Husaren Viby 6, år 1866

Jan Eric Andersson Wiking

Att Drängen Jan Eric Andersson Svärd från Lillkyrka
i dag besigtigad, befunnits frisk och färdig samt till krigstjänst antaglig
varder härmed icke allenast på min aflagda embetsed intygadt, utan och med denna
min edliga förpligtelse: så sannst mig Gud hjälpe till lif och själ, bekräftadt.
Arboga d. 16 Januarii 1866.
N. A. Sparman.
Förste Bataljons-Läkare.

Läkarens utlåtande

4. Att Drängen Jan Eric Andersson Svärd,
5. född i Lillkyrka 1845 1/1 eger ¹berömlig kristendoms-kunskap
3. och är ²oförhindrad att begagna H. H. Nattvard, ²välfrjäd,
4. för närvarande i tjänst i Carlrope och
5. detsamma för änt mantalsfriheten
6. varder härmed på begäran intygadt för vinnande af inträde
7. vid 1:ste Regementets Husar Corps på som
8. Husar i Lillkyrka d. 19 April 1866
J. H. Sparman
v. Pastor

Pastorns utlåtande

Vunder Teknatt bevis att drängen Jan
Eric Svärd här lät af mig att ut röra
äretts möte och komme der nung
Karl Torp. den 8/3 1866
Erik Winder Jon

Arbetsgivarens tillstånd

Husarkontraktet för Jan Eric Andersson Wiking

KONTRAKT No 6 Viby Jan Eric Wiking 1869
Transkriberat.docx

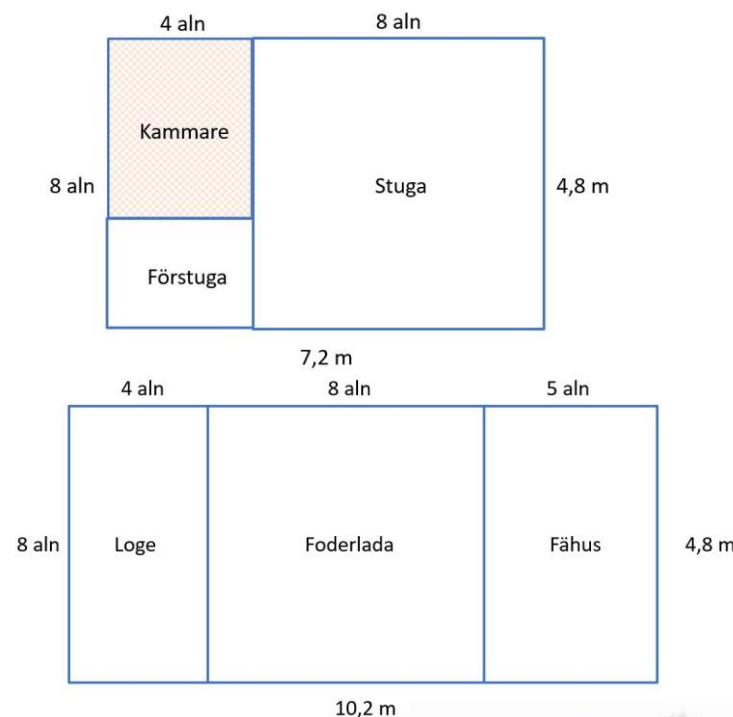
Soldattorpet

Torpen utformades efter byggsättet i området. Vanligen var torpet 7 x 5 m och bestod av en förstuga, en kammare och en stuga. På torpet sattes en skylt med kompaniets namn och knektens nummer.

Till torpet tillhörde en ladugårdsbyggnad ca 10 x 5 m med fähus, loge och foderlada. Dessutom mark där soldatfamiljen kunde odla till sin försörjning samt bete till sina djur

Inom vissa områden i Sverige (Dalarna m fl) saknades soldattorp – soldaten skaffade då egen bostad mot en kostnadsersättning.

Efter indelningsverkets slut återgick torpet till rotehållarna. Ibland avstyckades torpet och friköptes av den siste soldaten.

Soldattorpet synas

Vart 3:e eller efter 1890 vart 5:e år inspekterades soldatens- och roteböndernas skötsel av torpet.

Det var kompanichefen/annat ombud för kompaniet som stöd för soldaten, två nämndemän som stöd för roten samt en kronobetjänt som bevakade kronans intressen.

Synen dokumenterades i ett syneprotokoll där brister och vad som skulle åtgärdas samt om det var soldaten eller roten som skulle betala.

Torpbesiktning.
Färglitografi av Viktor Ludvig Emmanuel Sparre ur »Scener ur indelta soldatens lif tecknade af V. L. E. Sparre, text af G. Nyblaeus» (1866)

N:o 6 Wilby
vid 1:a kompaniet af
Königsf. Regt. - Kompani
militär Affär Corps

Ar 1881 den 22da juli
förrättades af undertecknad *Anders Andersson* med
biträde af nämndemännen
Pär Andersson i Solna Björnsjö socken, och *Johan Petter Persson i Gaby, Arboga församling*
samt i närvaro af:
säsom *regementets* ombud: *Sergenten A. Thell i Arboga*
torpinnehafvare: *Gust. Fredr. Ekström*
rusthållare: *J. Karadellomarin And. Andersson i Wilby*

laga husesyn a *Husar* torpet för rusthållet N:o 6 Wilby
i *Arboga* Socken, vid hvilken syn aflopp och bestämdes som följer:

	Reparationsbelopp.			
	kr.	öre.	kr.	öre.
N:o 1. <i>Boningshus, 24,5 fot långt, 16 fot brett, 14,5 fot högt, under gipsadt tegeltak, loppförest aftummar på stufvet och bänklaget, samt inreddt i stuga med kammaren och förtäga med rummen af lagliga dimensioner.</i>				

Del av torpsyneprotokoll för rusthåll Viby nr 6 den 22 juli 1881. Rusthållare är Anders Andersson på Viby 1 och husaren är Gustav Fredrik Ekström.

Kavalleriet - Beklädnad, hästar och beväpning

Beklädnad

Rusthållarnas ansvar till 1858 – därefter kronans
Förvarades i rotekistan på rotehållares gård. Vid övningar,
kommenderingar etc. användes släpmundering

Dolma m/1895
Smålands husarregemente
Livreg. husarer hade vit krage

Hästen

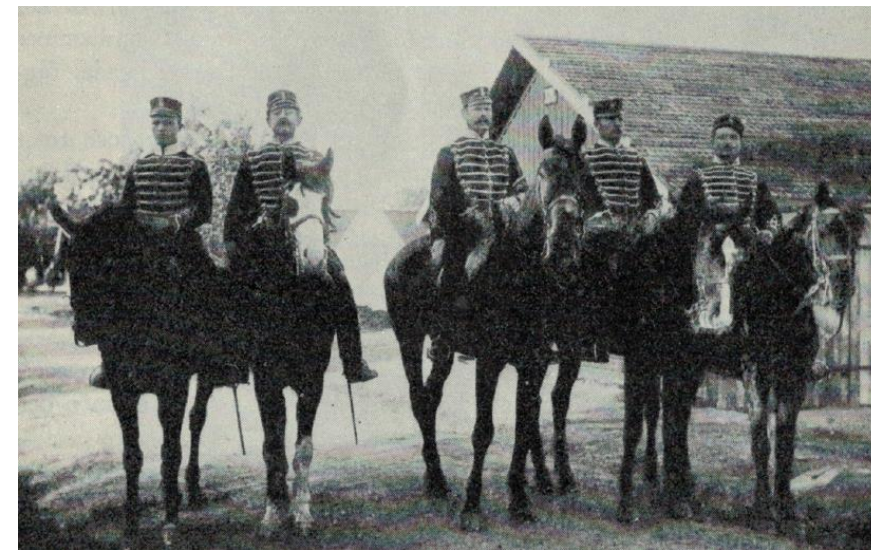
Rusthållarnas ansvar. Fick anskaffa en ny häst om den blev skadad eller
avskedad (underkänd).

Hästen fick inte användas av rusthållarna i sitt arbete på gården.
Hästen mönstrades vid generalmönstringen på samma sätt som
soldaten.

Beväpning

Kronans ansvar.

Soldaten fick förvara muskötén på soldattorpet och hade tillåtelse att
använda den för jakt och för att skjuta bröllopssaluter.

Indelta Fellingsbrohusarer

Soldatens liv i tjänsten

Övningar

Soldaterna/Husarer övade i regel 3 veckor under försommaren och normal på regementets hed, t ex Salbohed eller Utnäs löt för Västmanlands Regemente respektive Sannahed eller Fellingsbro för Livregementets husarer. Ibland storövningar med flera tusen soldater. Soldaten drillades i exercis, skytte och andra övningar. Flottans båtsmän samlades på örlogsstationerna i Stockholm eller Karlskrona. Här tjänstgjorde de i land med olika arbeten eller på skeppen under seglatser. Där bestod arbetet främst av bemanning av kanonerna och rodertjänst.

Generalmönstringar

Genomfördes med hela regementet vart 3:e år förutom i krigstider då intervallet kunde bli längre. Mönstringen innefattade även hästarna och dokumenterades i Generalmönsterrullor (GMR).

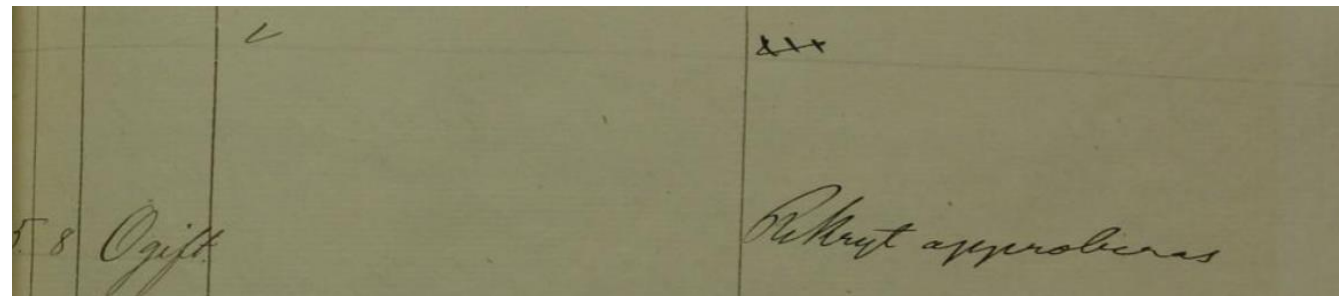
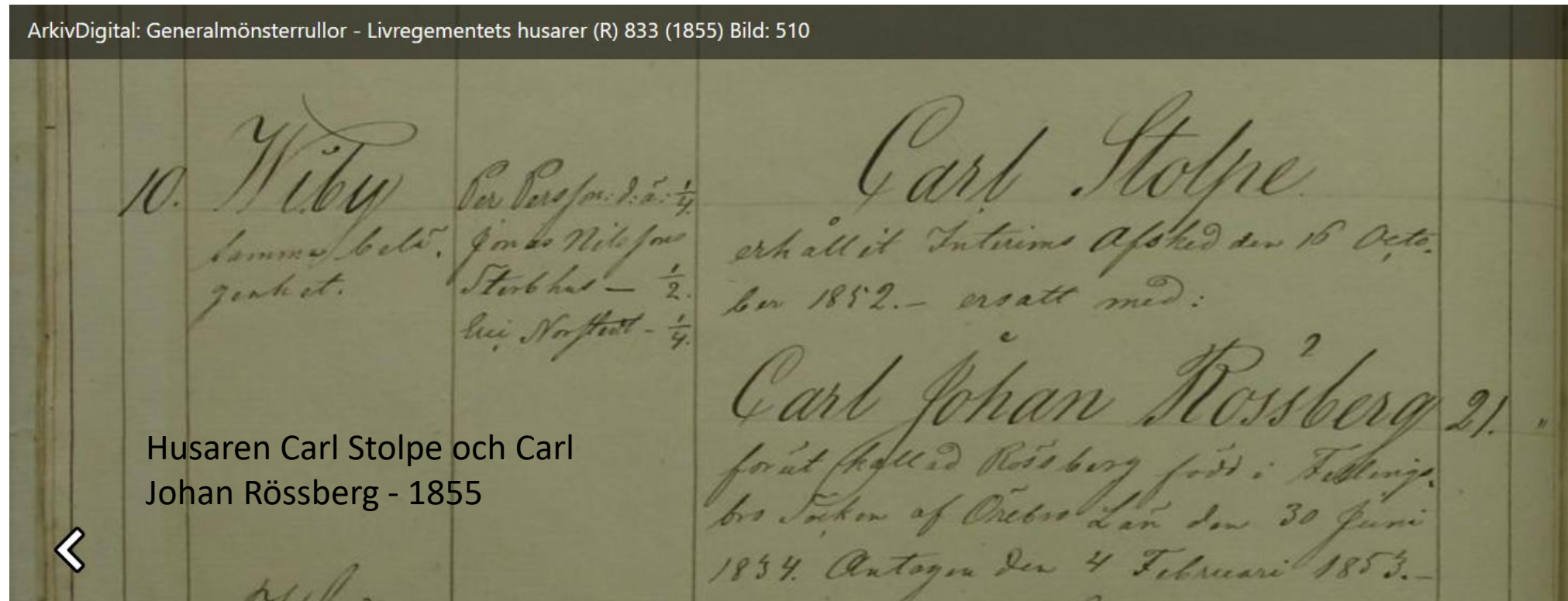
Kommenderingar

För fotsoldater kunde det under 1700- och 1800-talets även gälla bevakningsuppdrag på fästningar (Sveaborg, Vaxholm, Karlsborg, Marstrand) eller byggnadsarbeten på de stora järnvägs- eller kanalbyggena (Strömsholms kanal, Göta kanal och Trollhätte kanal).

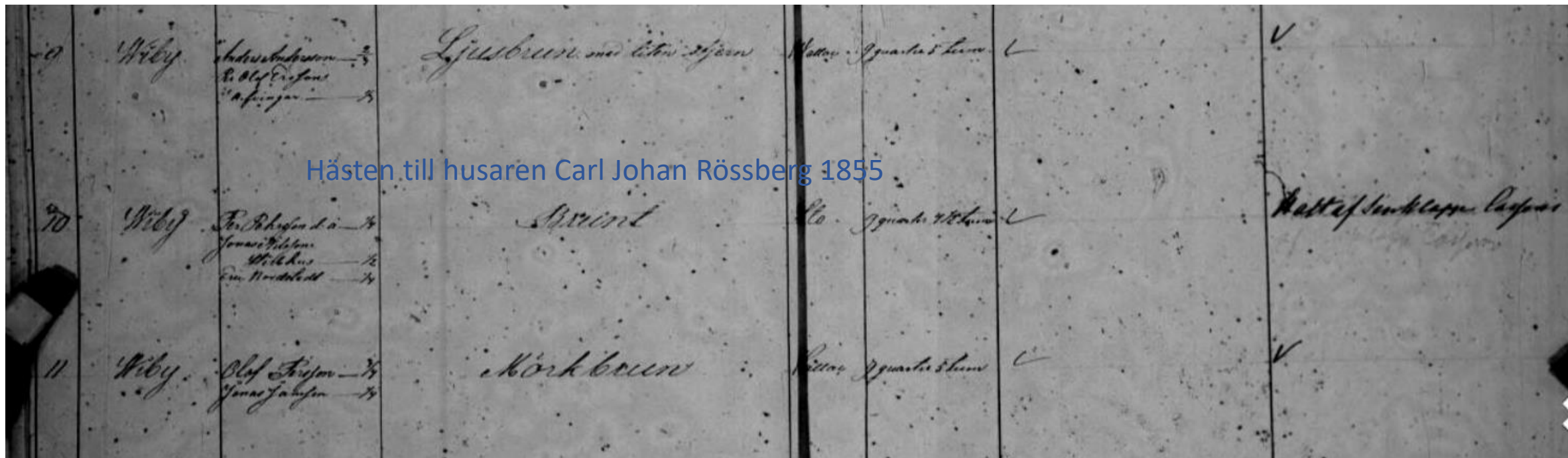
Soldaten i fält/ Båtsmannen till sjöss

Soldaten och husaren, som tillhörde arméns förband, hade samma kompani- och regementsofficerare som i fred. Båtsmannen tillhörde örlogsflottan och gjorde tjänst på olika fartyg under ledning av fartygets officerare.

Ex. GMR. Arboga lf, Viby, husar nr 10

Ex. GMR. Arboga lf, Viby, häst för rote 10

Hästen till husaren Carl Johan Rössberg 1855

10 Wiby

Pehr Persson d.ä. $\frac{1}{4}$

Brunt

Jonas Nilssons Stbh. $\frac{1}{2}$

Eric Nordstedt $\frac{1}{4}$

Förklaring:

Sto 9 kvarter 4 $\frac{1}{2}$ tum

(58 $\frac{1}{2}$ TUM – 146,5 cm)

Halt af sen.... Casseras

Vibyhusarer vid mönstring i Mosås 20 juni 1807

ArkivDigital: Generalmönsterrullor - Livregementets husarer (R) 825 (1807-1816) Bild: 2020

5. Wiby

Pehr Nilsf. 1/4
Olof Nilsf. - 1/4
Erik Nilsf. - 1/4
Nils Nilsf. 1/4

Olof Wistedt 37. 10³/₄ 5. 7.
Wettmanlänning
Commenderad

Gift. Brun Schymelst, en. Karlén Jukt
tan tecken, 17. år, 9 quart. Gasten Approberad
2^a tum.

Commenderad som...

6. Hiden

Nils Olofson 1/4
Lars Larsf. 1/4

And Wibom, afskedad vid 27. 2³/₄ 5. 8.
1804. års Genl. Munst. i Hå.
let. d. 22. Sept. 17. år antagen
Anders Wibom
Wettmanlänning
Commenderad.

Gift. Ljusbrunt Stoulan tecken
10. år, 9 quart. 3 tum.

Karlén afskedad, varit i
Kriget afh. afbrutit där
tyfning, är af alla åren,
Först till underhåll.
✓

7. Wiby

Nils Nilsf. 1/4
Olof Nilsf. 1/4
Gift af Larsf. }
och Major Nilsf. } 1/4
dotter }
Nils Nilsf. 1/4

Lars Wiberg 39. 17³/₄ 5. 8.
Wettmanlänning

Gift. Svart Stoulan med 1/4 i
Skott d. 29 Sept 1806. 1. 2.
i Hållt uppe i mörkt
brunt. Stoulan med hvita
Guldfötter och smalt blå,
5. år, 9 quart. 2 tum.

afskedad med underhåll
i Hållt, blest i fista botten
Kriget.
Gift. af en: - ✓

ArkivDigital: Generalmönsterrullor - Livregementets husarer (R) 825 (1807-1816) Bild: 80

Lars Karlsson, 2022-11-29

Soldaten liv på torpet och efter avsked

Soldaten/Husaren vid sitt soldat/husartorp

De arbetade som en bonde på sitt torp med sådd och skörd. Soldaten var fria att ta andra arbeten mot ersättning och det var inte ovanligt att de även hade andra yrken såsom skomakare eller snickare. Husaren skulle sköta om "sin" häst på rusthållet.

Soldaten/Husaren hade hög status - han blev alltid inbjuden till fester, begravningar och bröllop.

Tjänsteår, pension (gratial) och avsked

Om soldaten skadats i tjänsten fick han en årlig pension eller gratial som var beroende av skadan.

För att få full pension eller gratial skulle soldaten vara 50 år, ha tjänstgjort 30 år och inte vara bestraffad.

Ersättningen utbetalades av Vadstena krigsmanshus kassa som inrättades av drottning Kristina redan på 1640-talet. Ursprungligen utbetalades gratialen som säd men ersattes senare av pengar.

Som gratialist fick han nästan alltid ett annat jobb, t ex orgeltrampare, kyrkstöt eller till och med byskollärare.

Indelte soldat vid Indelningsverkets avskaffande 1901.

Soldaterna som inte tog avsked flyttades efterhand från soldattorpen till de nya kasernerna för regementet och arbetade där tillsammans med värnpliktiga. Kunde kvarstå som indelt soldat tills han begärde avsked. Den sista knekten var i tjänst till 1969!

Den sista mannen Sverige som varit indelt soldat, Axel Ljung i Floby, gick bort i augusti 1983.

Ex. Husförhörslängd Arboga lf, Viby, husar nr 10

ArkivDigital: Arboga landsförsamling (U) A1a:18b (1846-1855) Bild: 155 Sida: 349

Viby ägor Södra Roken

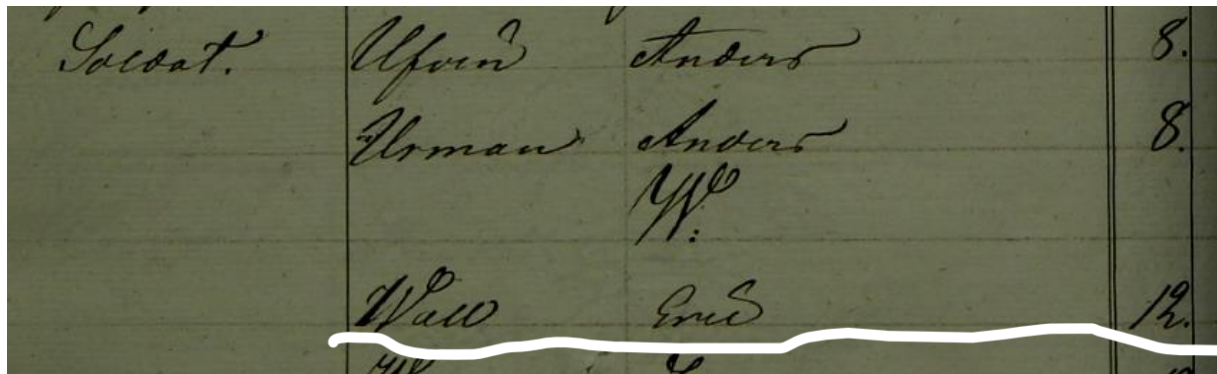
N:o	Född		Gift	Ankom		Läser uti Bok.	Utantill			För- står	Vac- cin.	Anmärkningar.	Bortflytta
	År och Dag.	Ort.	År	År	Ifrån		Lu- theri Catech.	Hustafv. och Botps.	Lind- bloms Catech.				
<i>Husaren N:o 10</i>	<i>27/1</i>			<i>42</i>								<i>54 fol. 267 S. 13</i>	
<i>Carl Stolpe</i>	<i>1823</i>	<i>Fältsbro</i>	<i>1847</i>	<i>1844</i>	<i>Fältsbro</i>	<i>u</i>	<i>u</i>	<i>u</i>	<i>u</i>	<i>u</i>	<i>vacc</i>	<i>54 fol. 267 S. 13</i> <i>u. uppgitt vara flyttad i sänga</i> <i>Enka 1/2 1837 1/2</i>	
<i>Hustru S</i>	<i>25/11</i>		<i>29/2</i>	<i>3/</i>								<i>54 fol. 267. S. 13</i>	
<i>Anna Maria Persberg</i>	<i>1812</i>	<i>Arboga</i>	<i>1847</i>	<i>1847</i>	<i>Arboga</i>	<i>u</i>	<i>u</i>		<i>1</i>				
<i>Hustru Warr</i>	<i>11/8</i>					<i>u</i>	<i>u</i>		<i>kl</i>		<i>vacc</i>	<i>Warr u. s. d. d. S. B. fol. 364</i>	
<i>Johanna M. Larsson</i>	<i>1835</i>	<i>ibm</i>				<i>u</i>	<i>u</i>		<i>kl</i>		<i>vacc</i>	<i>1853 24/1 i Stockholm.</i>	
<i>Son</i>	<i>24/1</i>					<i>u</i>			<i>u</i>		<i>vacc</i>	<i>1853 24/1 i Stockholm.</i>	
<i>Johan Gust Larsson</i>	<i>1838</i>	<i>ibm</i>				<i>u</i>			<i>u</i>		<i>vacc</i>	<i>54 fol. 267. S. B.</i>	
<i>Hustru Warr</i>	<i>17/11</i>										<i>vacc</i>		
<i>Catharina Larsson</i>	<i>1848</i>	<i>ibm</i>										<i>54 fol. 267. S. B.</i>	
<i>Son</i>	<i>11/1</i>											<i>54 fol. 267. S. B.</i>	
<i>Carl Frithiof</i>	<i>1851</i>											<i>54 fol. 267. S. B.</i>	

Husaren Carl Stolpe med sin familj 1846 – 1855 i kyrkans husförhörslängd

Gratual – Pension

Pensionsklasser, gratialister			
Klass	Skäl för avsked	Belopp per år - 1800-tal fram till 1859	Belopp per år från 1859
1	Skadad i tjänsten och oförmögen till arbete	36 rdr (max 50 rdr)	72 rdr (max 100 rdr)
2	Lindrigt skadad i tjänst men förmögen till visst arbete	24 rdr	48 rdr
3	De som i tjänsten blesserats eller insjuknat på ett sådant sätt att det påverkat arbetsförmågan negativt eller de som tjänat utmärkt väl i krig eller de med över 30 års tjänstgöring	12 rdr	24 rdr
4	Ålder 50 år samt 30 tjänsteår eller varit kommenderade i fält och genom sjuklighet eller andra åkommor var i behov av understöd	8 rdr	15 rdr
© Hans Högman			rdr = riksdaler

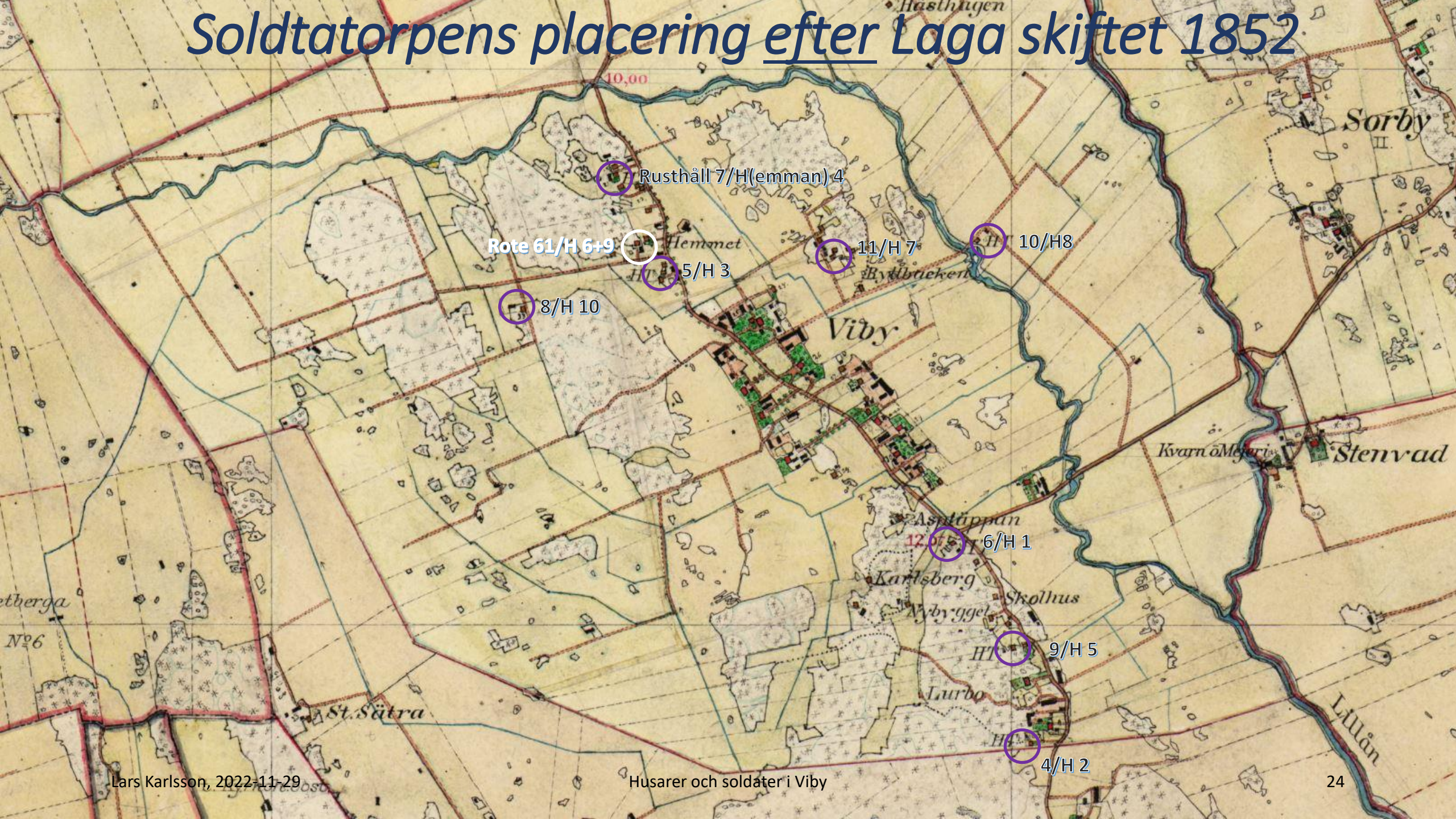
Klasser för gratialister

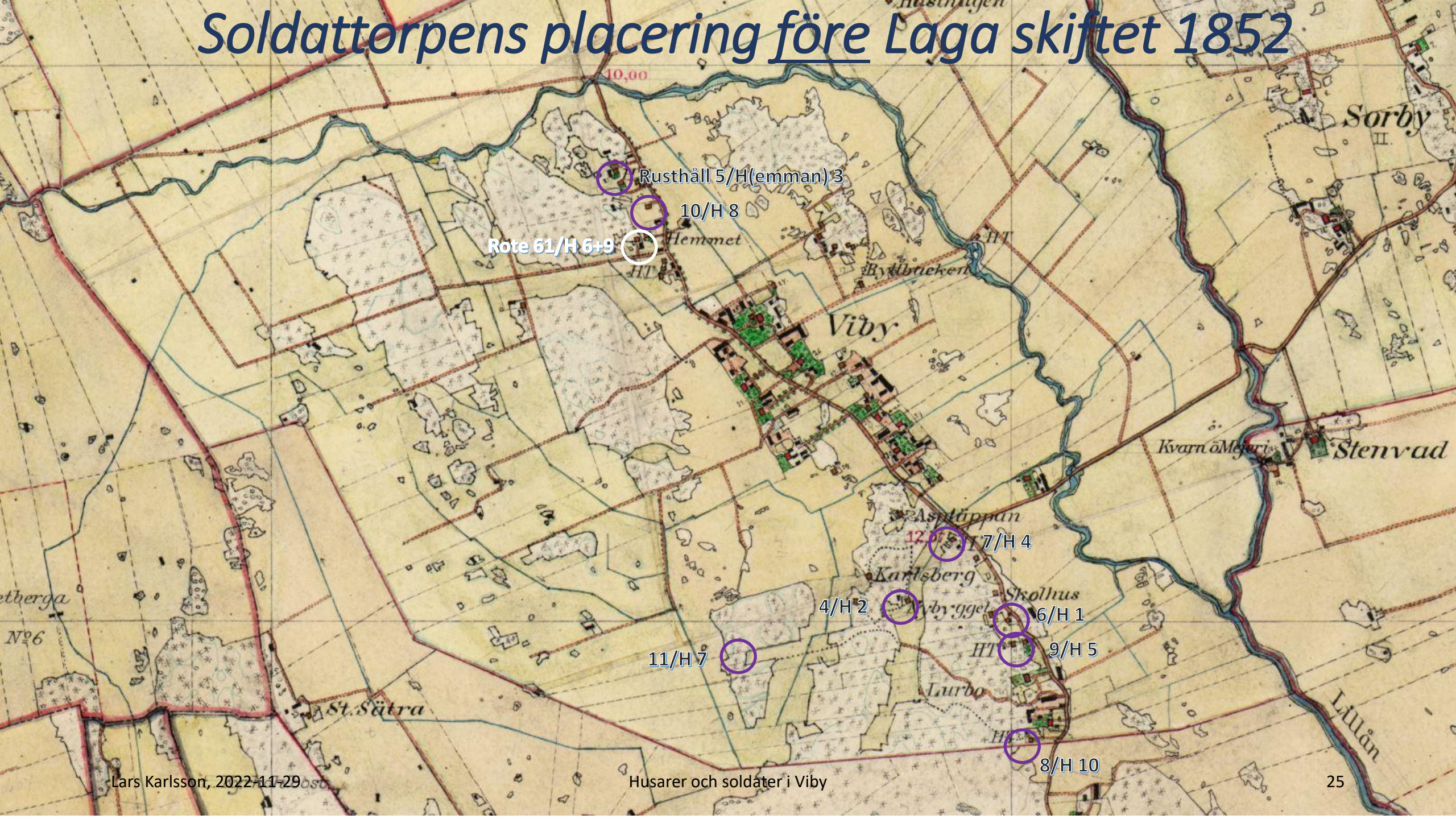
Soldat.	Alfred	Anders	8.
	Arman	Anders	8.
		W.	
	Wall	Eric	12.

Soldat Rote 61, Eric Wiell 1832 - 12 Rdr

Soldtatorpens placering efter Laga skiftet 1852

Soldattorpens placering före Laga skiftet 1852

Rusthåll nr 4 – rusthållare Viby 2

Ryttare/husarer genom åren; Jern, Högensteen, Wistedt, Wiborg, Sandberg, Sperber, Mårtensson, Sjöö, Widell, Winberg och Aspling – totalt >11 st.

Karl August Aspling ca 1899 – 1905 (f 1879 d 1955) var den siste husaren.

Vid Laga skiftet flyttade husaren från området vid Nybygget.

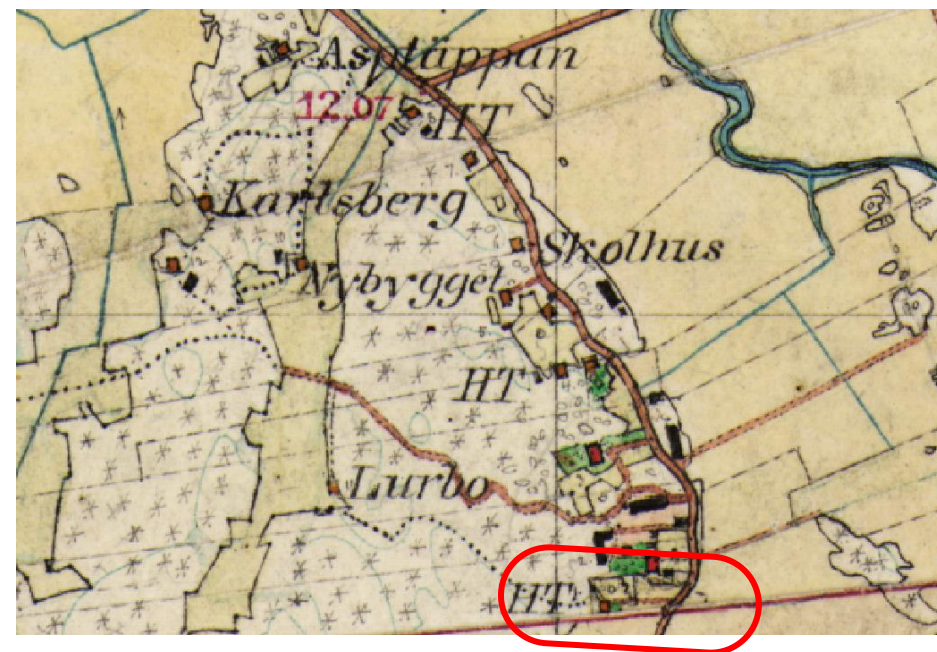
Torpet avsöndrades 1907 och fick då namnet **Vibylund**.

Köpare var änkan Anna Eriksson i Viby för 1165 kr.

Fastigheten fick senare beteckningen Arboga Viby 2:10.

Anna Eriksson f 1863 blev änka 1906 då familjen bodde på Älholmen. Anna bodde där 1907-1929 då hon flyttade till staden Arboga där hon avled 1941.

Vid motorvägsbygget i slutet av 1990-talet inköpes fastigheten av Vägverket och fastighetens ägor ändrades.

Rusthåll nr 5 – rusthållare Viby 3

- Ryttare/husarer genom åren: Berg, Wistedt, Widell, Göthe, Wige, Vik och Bergman – totalt >11 st.
- Vid Laga skiftet flyttade husaren från rusthåll nr 7.
- Karl Emil Bergman ca 1899 – 1905? (f 1879 d 1946) var den siste husaren på torpet.
- Husartorpet avsöndrades 1905 då f. husaren Emil Bergman köpte torpet för 1592 kr av rusthålllet. Fastigheten kallades Haga och har nu fastighetsbeteckningen Arboga Viby 3:5
- 1907 inköpte Emil Bergman ett intilliggande område av Johan August Larsson för 225 kr. Fastigheten kallades då för Haga 2 och har nu fastighetsbeteckningen Arboga Viby 3:6.

Rusthåll nr 6 – rusthållare Viby 1

Ryttare/husarer genom åren; Lindberg, Pryss, Wibom, Dounder, Holm, Settergren, Lätt, Wassberg, Wiking, Wiman och Wikström – totalt >13 ryttare/husarer

Vid Laga skiftet flyttade husaren från området vid Liljehen.

Johan Fredrik Wikström 1874 – 1903? (f 1855 d 1934) var den siste husaren.

Torpet ombyggt och taket höjt någon gång 1930-40 av "Karlsson på berget" - torparen Karl Oskar Karlsson m familj (f 1874 d 1865)

Del av soldattorpet avstyckades av Anders och Margareta Rosdahl 1968?, har beteckningen Arboga Viby 1:4 och kallas nu **Husartorpet**.

Rusthåll nr 7 – rusthållare Viby 4

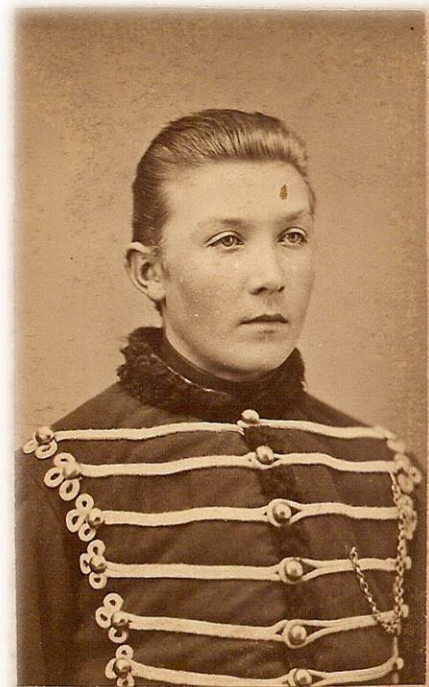
Ryttare/husarer genom åren: Wiberg, Åkerström, Holmgren, Jarl, Willman, Wiborg, Aspling – totalt >10 ryttare/husarer.

Vid Laga skiftet flyttade husaren från nuvarande Husartorpet Nr 6.

Karl August Aspling ca 1899-1899 (f 1879 d 1955) var den siste husaren på torpet.

Ej avsöndrat, troligen är torpet grunden till nuvarande hus på fastigheten Viby 4:3.

Husaren Karl Johan Wiborg 1876 – ca 1899 (f 1858 d 1905) var den näst siste husaren på torpet och avled där 1905. Ättlingar med namnet Veburg från USA har besökt Viby i flera omgångar.

Husar Karl Johan Wiborg

Flygfoto ca 1950

Häradseconomisk karta 1905-11

Rusthåll nr 8 – rusthållare Viby 10

Ryttare/husarer genom åren: Wiman, Nyman, Jramery, Norr, Holmqvist, Winter, Winrot, Winblad, Wiking – totalt >14 st.

Vid Laga skiftet flyttade husaren hit från rusthåll nr 4.

Husaren Carl Johan Otto Winrot 1893 - 1896 (f 1874 d 1954) har inristat HAKV (Husar Karl Vinrot) i en berghäll på tomten. Han flyttade senare till husartorpet för rusthåll 11.

Sista husaren var Karl Albert Wiking f Vidén ca 1898 – 1903 (f 1880 d 1962)

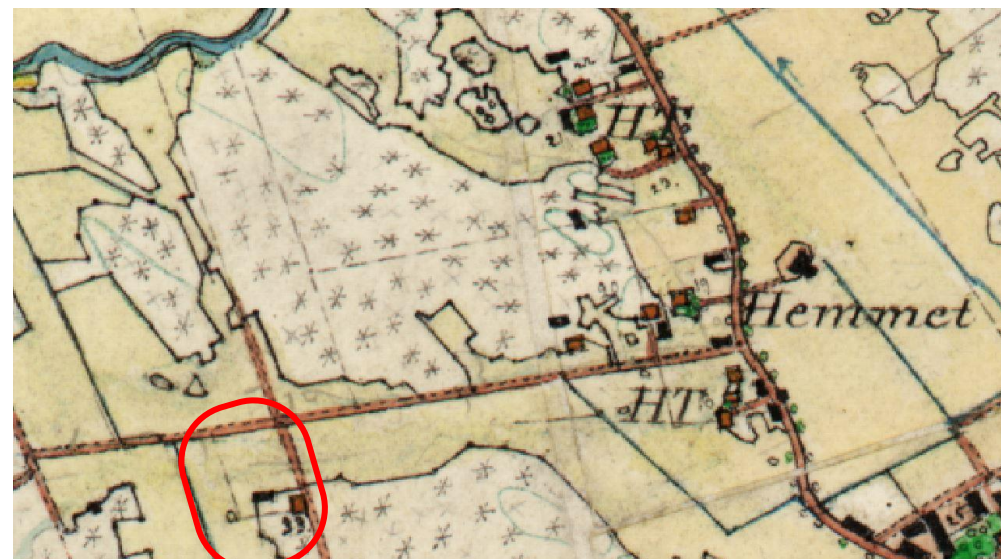
Husartorpet såldes 1905 till Johan August Larsson av de båda övriga ägare av hemman 10. Johan August Larssons konkursbo sålde sedan torpet 1912 för 1000 kr. Fastigheten fick beteckning Viby 10:8.

Ytterligare en avsöndring av ett angränsande område gjordes 1920 då den dåvarande lägenhetsägaren Erik Larsson inköpte ytterligare 2200 kvm för 150 kr. Fastigheten fick beteckningen Viby 10:15

Hela fastigheten benämns nu **Eriksberg** och har fastighetsbeteckning Arboga Viby 10:8.

Husar Winrot

Rusthåll nr 9 – rusthållare Viby 5

Ryttare/husarer genom åren; Hagman, Lundbom, Björkholm, Wiholm, Olsson, Söder och Borg – totalt >11 st.

Vid Laga skiftet fick husaren bo kvar på samma plats.

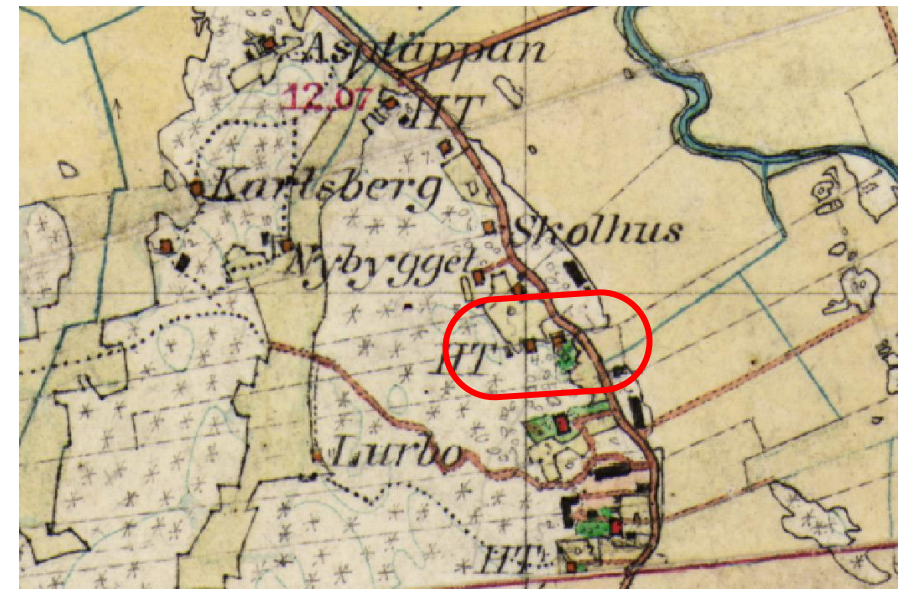
Gustaf Adolf Borg ca 1893 – 1906 (f 1867 – 1953) var den siste husaren.

Nuvarande hus är troligen delvis byggt på soldattorpets grund. En fastighet delvis innehållande soldatens jord avstyckat på senare tid som Arboga Viby 2:17.

Polisen Ernst Borg, son till tidigare husaren Erik Borg, inköpte ett område norr om torpet för 1000 kr enligt köpebrev 1926. Där byggde Ernst ett eget hus som i dag kallas för **Borgslund**.

Flygfoto 1979

Rusthåll nr 10 – rusthållare Viby 8

Ryttare/husarer genom åren: Sjöberg, Gåpa, Wigren, Kaminsky, Wilund, Rapp, Flodin, Zetterlund, Stolpe, Rössberg, Wirén, Wik, Videll och Palm – totalt >17 st.

Vid laga skiftet ville lantmätaren lägga soldattorpet vid bron över Sorbybäcken men ryttmästaren för kompaniet godkände inte det.

Vid Laga skiftet flyttade husaren från området vid Vibytorp (Viby 4:6)

Karl Johan Palm ca 1896 – 1900 (f 1877 d 1937) var den siste husaren.

Husen revs ca 1925. Del av stenkällare finns kvar i kanten av bäcken.

Dotter till husaren Karl Albert Videll var konstnären Sigrid Widell Karlsson f 1921 d 1999. Mamman Anna Lovisa Videll var 42 år vid hennes födelse

Rusthåll nr 11 – rusthållare Viby 7

- Ryttare/husarer genom åren: Elg, Wiström, Hultgren, Wiholm, Settergren, Wiman, Lindholm, Winrot och Welin – totalt >11st
- Vid Laga skiftet flyttade torpet från Sörängen.
- Viktor Welin ca 1899 – 1905 (f 1880 d 1921) var den siste husaren.
- Fin ladugårdsbyggnad av ursprunglig storlek.
- Torpets grund är förlängt och huset höjt. Torpet kallas för Ryckbackstorpet och tillhör Viby Gård.
- Fredrik Lindholm var husar 1864 – 1896 (f 1846 d 1931). Han inköpte och avsöndrade fastigheten Viby 7:4 1904 norr om husartorpet och kallad det för **Fredriksborg**. Han levde där fram till sin död 1931.

Rotehåll nr 61 – rotehållare Viby 6 och Viby 9

Soldater genom åren har alla haft namnet Ekegren eller Wiell – totalt >10 soldater

Vid Laga skiftet fick soldaten bo kvar på samma plats.

Sista soldaten var Johan Alfred Wiell 1898 – 1907 (f 1872 och d 1936).

Största delen av soldattorpets areal inköptes av smeden Lars Larsson 1905 för 500 kr. Den är i dag uppdelad på två fastigheter; Arboga Viby 13:1 resp. 13:2.

Resten av soldattorpet köptes 1906 av sista soldaten Johan Wiell för 1100 kr och fick namnet Johannesberg (efter Johan?). Arealen var ca 2020 kvm.

Säljare i båda fallen var rotehållarna; ägaren till hemmanet 6 Niklas Larsson 1 mtl och ägare till hemmanet Nr 9 Oskar Göransson ½ mtl och Gustav Wik ½ mtl.

Huset revs år 2010? men fastigheten finns kvar som Arboga Viby 14:1.

Husarer och soldater i Viby år 1873

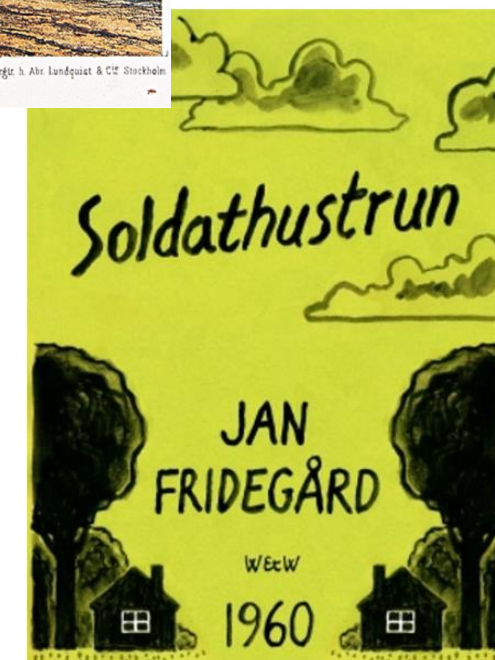
1880-12-31 bodde i Viby totalt 258 personer

Därav var 51 personer knutna till
indelningssystemet (ca 20%)

- 17 husarer/soldat i tjänst med hustrur
- 11 avskedade husarer med hustrur
- 4 Barn >15 år
- 20 Barn <15 år

Soldathustrun

- Soldaten skulle vara gift eller gifta sig inom tre månader efter han blev antagen.
- Hon fick sköta torpets åkrar och djur förutom barnen när ryttaren/soldaten var på övningar, på kommenderingar eller ute i kriget. Hon kunde och fick säkert hjälp av rust-/rotehållarna vid dessa tillfällen
- Dödades maken i krig eller fred så skulle en ny soldat ta över torpet och hustrun med barn fick då flytta ut
- Hustrun fick inte heller gifta om sig om maken försvann i strid utan att veta om han hade omkommit. Det kunde ta minst 7 år!
- Finns nästan inget skrivet om henne förutom i romaner!

Utflyktsmål Ryttare/husarer

- Fellingsbro hembygds- och fornminnesförening, se <https://www.hembygd.se/fellingsbro>
Underofficersboställe, husartorpet och rytтарmonumentet
- Museet vid Sannahed, se <https://www.visitkumla.se/gora/aktorer/sannahe-d-militar-och-friluftsmuseum/>
- Fästningsmuseet Karlsborg, se <https://www.fastningsmuseet.se/> – en utflykt med Viby Buss?

Sveriges krig under Nya Indelningsverkets tid

- Stora nordiska kriget 1700 – 1721
- Hattarnas ryska krig 1741 – 1743
- Pommerska kriget 1757 – 1762
- Gustav III:s ryska krig 1788 – 1789
- 1:a Napolionkriget 1805 – 1810
- Finska kriget 1808 – 1809
- Kriget mot Storbritannien 1810 – 1812
- 2:a Napolionkriget 1813 – 1814
- Fälttåget mot Norge 1814

Stora nordiska kriget (1700 – 1721)

Enorma förluster

- Förluster på ca 200 000 man har beräknats, därav 150 000 i egentliga Sverige och 50 000 i Finland
- Under åren 1700 – 1710 var den årliga förlusten för Finland 4 000 man – drygt 1 % av deras befolkning!
- Ska jämföras med de drygt 36 000 knektar som ryckte ut i fält år 1700
- Ständiga uppsättning av nya regementen erfordrades – då tillkom ”männingsregementen” – man letade efter soldater överallt!

Några fakta om tiden före och i anknytning till Nya Indelningsverket

- På sommaren 1632 mobiliserade Gustav II Adolf ca 150 000 man under de svenska fanorna i Tyskland varav 90 % var legosoldater (30-åriga kriget).
- Freden med danskarna i Lund 26 september 1679 beslöts att 1658 års gränser skulle gälla.
- 1679 grundades Karlskrona dit örlogsflottans huvudstation och med örlogsvarv och andra anläggningar flyttades från Stockholm
- Skåne försvenskades under de närmaste åren. 1682 påbjöd Karl XI att ryttarna skulle vara "svenska".
- Ca 400 000 – 500 000 indelta soldater, ryttare och båtsmän som tjänstgjorde inom det svenska inom den svenska krigsmakten från 1680-talet till långt in på 1900-talet.

Officerare och deras boställen

- Officerens boställen var noga reglerat av kronan - ju högre befälsgrad, desto större hus och flera fönster.
- Regementschefernas bostäder blev ofta säterigårdar som genom reduktionen på 1680-talet överfördes från adeln till kronan.
- Många nya bostäder fick uppföras; ofta efter modellritningar.
- Officersbostället var kronans egendom och inspekterades noga. Boställesynerna genomfördes och dokumenterades väl.
- Efter 1875 överfördes alla boställen till Domänstyrelsen (senare Domänverket) som utarrenderade gårdarna. Officerarnas fick därefter enbart lön efter tjänstegrad.

Officersbostället i Sensta by, Fellingsbro.
Var boställe för korpraler och underofficerare vid Livregementets ryttare
Togs i bruk 1791. Flyttades 1938 till Fellingsbro Hembygdsgård

Soldatforskning. Källor på Internet.

Husförhörslängder i kyrkoarkiven, se Riksarkivet och Arkiv Digital

Generalmönsterrullor i krigsarkivet, se Riksarkivet och Arkiv Digital
Fördes till ca 1885 och efterträddes av stamrullor som på den flesta förband fördes mellan 1885/86 – ca 1920.

Svenska Indelningsverket, statistiskt sammandrag av C. Grill (1855), se Riksarkivet (sökbar), CD Sv Släktf.förb. (sökbar) och Arkiv Digital (filmad)

Centrala Soldatregistret, se internet <https://www.soldatreg.se/sok-soldat/>

Historia, Hans Högman, se <http://www.hhogman.se/historia.htm>

Soldat- och officersboställen inom socknar i Arboga kommun Ca 1855

	Arboga		Götlunda		Medåker		Säterbo	
	Soldat	Officer	Soldat	Officer	Soldat	Officer	Soldat	Officer
Soldat och officersboställen inom nuvarande Arboga kommun								
Livregementets husarkår (kav) 1) No 1 Livskvadronen 2)	16		6		3			
Livregementets husarkår (kav) No 5 Vadsbo skvadron		1				4		
Västmanlands Regemente 3) No 8 Kungsörs kompani	11	1			17		5	
Västmanlands Regemente No 6 Strömsholms kompani					1			
Närkes Regemente 4) No 3 Örebro kompani			16					
Livregementets grenadjärkår 5) No 4 Kungsörs kompani					7		4	
<u>Summa soldatboställe</u>	27		22		28		9	
<u>Summa officersboställen</u>		2		0		4		0

Källa: C. Grill Statistiskt sammandrag av SVENSKA INDELNINGSVÄRKET (ca 1850)

1) Livregementets husarkår - 500 nr i 4 kompanier inom i huvudsak Närke och Västergötland

2) Fellingsbro kompani enligt 1682 års indelning

3) Västmanlands regemente – 1200 nr i 8 kompanier inom Västmanland, Dalarna och Närke

4) Närkes regemente – 766 nr i 8 kompanier inom Närke och östra Värmland

5) Livregementets grenadjärkår – 500 nr i 4 kompanier inom Västmanland och Södermanland

Soldatforskning.

Litteratur mm om soldater och officerare

Soldatforska! Hur jag finner mina förfäder.

Innehåller mängder av litteraturhänvisningar. Utkommer i ny utgåva under hösten 2020. Författare Lars Ericson Wolke

Svenska knektar: indelta soldater, ryttare och båtsmän i krig och fred.

Författare: Lars Ericson Wolke

Båtsmän från Bohuslän: tjänsten i flottan och livet på torpet.

Författare: Nils Modig

Soldatromaner: Svensk soldat 1959, Soldathustrun 1960, Mot öster – soldat 1961, Soldatens kärlek 1962 och Hemkomsten 1963

Författare Jan Fridegård

TV-serien RASKENS

en TV-serie om 8 avsnitt efter Vilhelm Mobergs roman med samma namn som sändes 1976, finns att titta på SVT Play under Öppet arkiv.